

SMULKUS IR VIDUTINIS VERSLAS – DARBO RINKOS KATALIZATORIUS

Edverdas Bartkus

Socialinių mokslų daktaras docentas
Kauno technologijos universiteto
Ekonomikos ir vadybos
fakulteto Vadybos katedra
K. Donelaičio g. 73, LT-3006, Kaunas
Tel. 8 699 57 414,
El. paštas: edbar@takas.lt

Vienas iš svarbiausių ekonominės politikos uždavinių yra smulkaus ir vidutinio verslo plėtra. Smulkios ir vidutinės įmonės turi didelę įtaką ekonomikos plėtrai. Be savo nacionalinio produkto kūrimo dalies, jos yra pagrindinis naujų darbo vietų kūrėjas, užimtumą skatinantis veiksnys.

Atsižvelgiant į tai reikia gerinti teisinę, ekonominę ir informacinę smulkaus ir vidutinio verslo aplinką, užtikrinti, kad verslininkai atskiruose regionuose galėtų pasinaudoti jiems svarbia verslo informacija, mokymo ir konsultavimo paslaugomis; taip pat būtina skatinti smulkias ir vidutines įmones aktyviai dalyvauti Europos Sąjungos daugiametėje programoje smulkioms ir vidutinėms įmonėms; teikti efektyvią finansinę paramą smulkiam ir vidutiniam verslui; skatinti ir remti regioninių ir tikslinių programų rengimą ir įgyvendinimą, plėtoti smulkaus ir vidutinio verslo paramos infrastruktūrą, vietos verslininkų iniciatyvas.

Įvykdžius šias priemones, tikimasi, kad padidės smulkaus ir vidutinio verslo sektoriaus bendrojo vidaus produkto dalis; padidės šalies verslumas; bus sukurta naujų darbo vietų, sumažės užimtumo Lietuvos regionuose netolygumas; veiks moderni verslo informacijos bazė, institucinė verslo infrastruktūra; atsiras daug naujų gamybinių, prekybos ir paslaugų ryšių tarp smulkių, vidutinių ir didelių įmonių; sumažės socialiniai ekonominiai regionų skirtumai.

Pagrindiniai smulkaus ir vidutinio verslo užimtumo skatinimo uždaviniai – išsaugoti reikalingas darbo vietas ir sukurti naujų darbo vietų. Lietuvos mastu užimtumo skatinimo uždaviniai yra: savarankiško užimtumo skatinimas; tolesnės nedarbo lygio struktūrinių ir teritorinių skirtumų, paklausos ir pasiūlos deformacijos stabdymas, kvalifikuotos darbo jėgos emigracijos mažinimas.

Tyrimo tikslas. Įvertinti smulkaus ir vidutinio verslo plėtros lygio ir užimtumo priklausomybę, atskleisti darbo rinkos plėtros prielaidas.

Tyrimo uždaviniai. Įvertinti smulkaus verslo plėtros lygį ir kitimo tendencijas Lietuvoje, išskirti esmines sąlygas, lemiančias užimtu-

mą ir problemas, atskleisti pagrindines didinančias užimtumą prielaidas.

Tyrimo objektas – smulkios ir vidutinės įmonės, jų veiklos rodikliai, apibūdinantys užimtųjų skaičių atskirai regionuose ir apskritai Lietuvoje, darbo jėgos migracija.

Tyrimo metodai – literatūros analizė, statistikos duomenų lyginamoji analizė, stebėjimai, pokalbiai ir diskusijos, dokumentų lyginamoji ir atvejų analizė.

Smulkaus ir vidutinio verslo plėtotės reikšmė užimtumui

2000 metais Lisabonoje įvykusiame Europos viršūnių tarybos susitikime buvo nustatytas naujas ES politikos tikslas – iki 2010 m. tapti konkurencingiausia ir dinamiškiausia ekonomika visame pasaulyje, pajėgianti užtikrinti ilgalaikį ekonomikos augimą, pasireiškiantį įdarbinimo galimybių didėjimu ir gerėjimu. Verslininkystė pripažinta ekonominio augimo, konkurencingumo ir darbo vietų kūrimo varomąja jėga. Siekdama įgyvendinti šį tikslą, 2002 m. Europos viršūnių taryba susitikimo Barselonoje metu nutarė parengti *Žaliąją knygą apie verslininkystę Europoje*.

Žaliojoje knygoje pateikta verslininkystės samprata, nurodyta verslininkystės svarba ir įvertintas jos vaidmuo Europoje. Daugiausia dėmesio knygoje skiriama šioms problemoms nagrinėti: kodėl tiek nedaug žmonių pasiryžta pradėti savo verslą, nors apie tai svajoja gerokai didesnis skaičius žmonių, kodėl tiek nedaug Europos įmonių rodo augimo tendencijas ir kodėl tos tendencijos yra tokios lėtos.

Tai skatina politiką formuojančių institucijų, verslą skatinančių ir verslininkus vienijančių organizacijų, įvairių ekspertų, žurnalistų ir kt. diskusijas. Visos šios problemos, o ypač verslumo ugdymas, itin aktualios Lietuvos gyventojams.

Siekiant išspręsti šias problemas, siūloma iškelti ir įgyvendinti tokius pagrindinius tikslus:

- skatinti įmonių plėtrą ir jų konkurencingumą;
- skatinti verslininkystę;
- supaprastinti administracinius barjerus ir pagerinti teisinę verslo aplinką, sukurti palankias naujų verslų kūrimo, moks-

linių tyrimų ir inovacijų plėtros sąlygas;

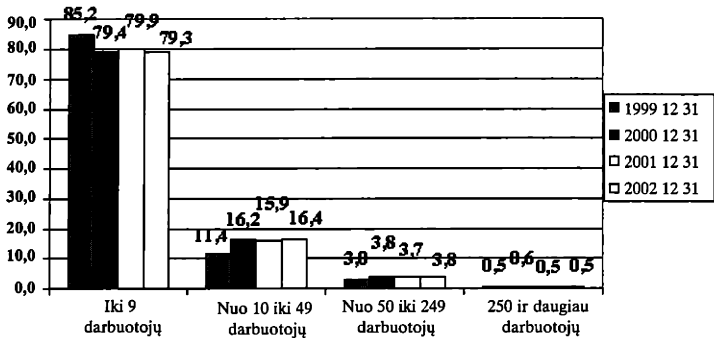
- pagerinti finansines galimybes verslui, ypač SVĮ;
- palengvinti verslininkams priėjimą prie Bendrijos teikiamos paramos – paslaugų, programų, bendradarbiavimo tinklų ir optimizuoti visų šių priemonių koordinavimą.

Minėtų tikslų įgyvendinimo padėtį rodo smulkaus verslo įmonių skaičiaus kaita Lietuvoje. Analizuojant statistikos duomenis, galima pastebėti, kad iki 1999 m. pabaigos užtrukęs smulkių įmonių steigimosi bumai baigėsi. Tokių įmonių bendro įmonių skaičiaus dalis stabilizavosi ties maždaug 79,5 proc. Daugėjo įmonių, turinčių nuo 10 iki 49 darbuotojų, jų lyginamoji bendrosios šalies įmonių sandaros dalis – nuo 11,4 proc. 1999 m. iki 16,4 proc. 2002 m. Lietuvos įmonių sandara pagal darbuotojų skaičių 1999–2002 m. pateikiama 1 paveiksle (Statistikos departamentas, 2003).

Lyginant Lietuvos įmonių sandarą pagal darbuotojų skaičių su Europos Sąjungos šalimis, pažymėtina, kad šiose šalyse vyrauja įmonės, kuriose dirba iki 9 darbuotojų (atitinkamai 79,4 proc. ir 89,1 proc.).

Analizuojant skirtingų įmonių grupių darbuotojų skaičiaus dinamikos tendencijas, galima išskirti tokius bruožus:

- darbuotojų skaičiaus mažėjimas buvo ženklus 1998–2000 metais. 2002 m. darbuotojų skaičiaus mažėjimo tendencija nors ir tebetruko, bet sulėtėjo (Statistikos departamentas, 2003);
- svarbiausia darbuotojų skaičiaus dinamikos ypatybė yra ta, kad tiek įmonėse, kuriose dirbo nuo 50 iki 249 darbuotojų, tiek ir 250 ir daugiau darbuotojų turinčiose įmonėse jų skaičius nuosekliai mažėjo. O smulkaus verslo įmonių (SVĮ) grupėje po bendro darbuotojų skaičiaus nuosmukio visų įmonių grupėse 1999 m., o jam neabejotinai turėjo įtakos Rusijos ekonominės finansinės

1 pav. Lietuvos įmonių sandara pagal darbuotojų skaičių 1999–2002 m. proc.

krizės padariniai, išryškėjo akivaizdus darbuotojų skaičiaus didėjimas. Ši tendencija truko iki 2002 m., itin sparti buvo 2001 metais. Darbuotojų SVĮ skaičius 2002 m. sumažėjo, palyginti su 2001 m., tačiau buvo gerokai didesnis nei krizinės situacijos pradžioje. O įmonėse, kuriose dirbo 50–249 darbuotojai, tik 2002 m. pastebima darbuotojų skaičiaus didėjimo tendencija. Įmonių, kuriose dirbo 250 ir daugiau darbuotojų, grupėje situacija turėjo priešingą tendenciją – darbuotojų skaičius nuosekliai mažėjo (Statistikos departamentas, 2002);

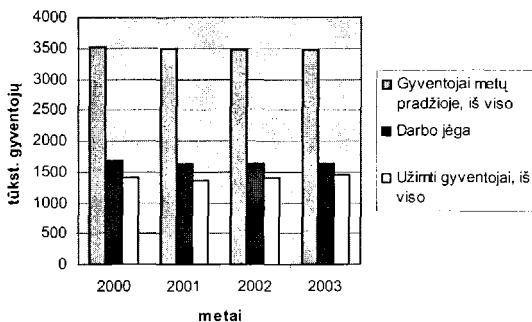
- Bendro šalies darbuotojų skaičiaus SVĮ darbuotojų dalis didėjo iki 2002 metų. Ši augimą rodo didėjanti SVĮ darbuotojų dalis: 1999 m. SVĮ dirbo 29,4 proc., 2000 m. – 31,6 proc., 2001 m. – 36,1 proc., 2002 m. – 34,7 proc. viso šalies darbuotojų skaičiaus (Statistikos departamentas, 2003).

Vienas iš pagrindinių rodiklių, apibūdinančių darbo rinkos pokyčius – gyventojų užimtumas ir nedarbas. Nuo 2000 m. iki 2003 m. gyventojų skaičius sumažėjo 49,6 tūkst., o užimtųjų – 40,2 tūkst. Gyventojų užimtumą geriausiai rodo jų užimtumo lygis (užimtų gyventojų

skaičiaus ir visų gyventojų santykis). Mažėjant absoliučiam užimtų gyventojų skaičiui, jų užimtumo lygis taip pat mažėja. Pagrindiniai gyventojų užimtumo rodikliai patekiami 2 paveiksle.

Vertinant smulkaus ir vidutinio verslo indėlį į šalies ekonomiką taip pat skirtingų regionų SVĮ įtaką bendriems rezultatams (BVP, pajamų, pelno, eksporto ir importo apimtis), pastebima negatyvi tendencija – netolygi šalies regionų plėtra. Tiek stambus, tiek smulkus ir vidutinis verslas koncentruojamas trijuose pagrindiniuose šalies miestuose – Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje. Šias tendencijas neišvengiamai būtina koreguoti, tam panaudojant visus galimus rinkos svertus.

Atsižvelgiant į kiekvieno regiono darbo rinkos pokyčius galima nustatyti, kokia yra padėtis. Iš kitimo tendencijų matyti, kad regionai, labiausiai palaikantys užimtumą, yra: Kauno apskritis (5,01 %), Marijampolės apskritis (6,02 %), Telšių apskritis (0,85%) ir Utenos apskritis (5,85%). Akivaizdu, kad didžiausias užimtumas nuo 2000 m. iki 2002 m. yra Marijampolės apskrityje. Tam įtakos turėjo Lietuvos Respublikos užimtumo didinimo 2001–2004 metų programos lėšos, daugiausiai skiriamos Klaipėdos – Tauragės, Utenos ir Marijampolės regionams.

2 pav. Gyventojų užimtumo rodikliai

Visuose kituose Lietuvos regionuose pagal kitimo tendenciją 2002 metų yra neginami užimtumo rodikliai, palyginti su 2000 metais, tačiau sudėtingiausia padėtis yra Šiaulių rajone (-6%), bet problemiškas regionas išliko Alytaus (pagal užimtumo kitimo tendencijas, t. y. 2001 m. lyginant su 2000 metais, o 2002 m. – su 2001 metais, tai 2002 metų pokytis, palyginti su 2001 m., yra 0,6%), Panevėžio (0,7%).

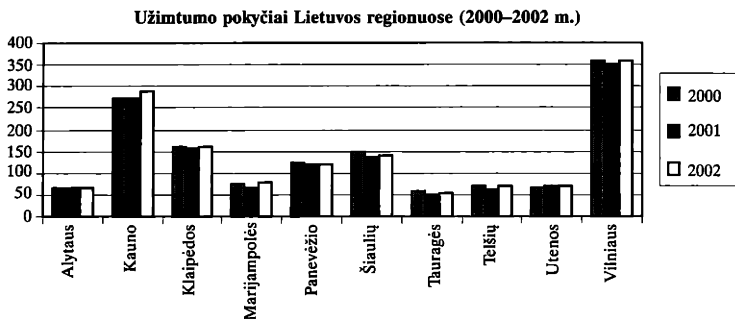
Lyginant kitimo tendencijas akivaizdu, kad nuo 2001 metų, kai pradėta įgyvendinti Lietuvos Respublikos užimtumo didinimo 2001–2004 metų programa, labiausiai užimtų gyventojų skaičius padidėjo Kauno (5,01%), Klaipėdos–Tauragės (16,32%), Marijampolės (18,87%), Telšių (11,11%) apskrityse. Šie ir ankstesni autoriaus tyrimai rodo, kad šiose apskrityse užimtumo didėjimas tiesiai proporcingas SVV įmonių kaitai. Tai patvirtina hipotezę, kad per SVV plėtrą galima ženkliai keisti užimtumo situaciją konkrečiame regione.

Lietuvoje labai skiriasi urbanizuotų centrų (visų pirma Vilniaus ir Klaipėdos, kitų didžiausių šalies miestų) ir kaimo vietovių (periferijos) išsivystymo lygis. Gana ryškūs skirtumai apskrityse lygmeniu: Vilniaus apskrities BVP vienam gyventojui siekia 121 proc. Lietuvos vi-

durkio, Klaipėdos apskrities – 106 proc., o pvz., Tauragėje šis rodiklis sudaro tik 65 proc. Lietuvos vidurkio, Marijampolėje – 79 proc. Vilniaus ir Tauragės apskričių vidutinis mėnesio darbo užmokesčio skirtumas apie 230 litų. Tačiau dar didesni skirtumai matomi lyginant atskiras savivaldybes: vidutinio mėnesio darbo užmokesčio Vilniuje ir mažiausiais išsivysčiusiose savivaldybėse skirtumas net apie 900 litų.

Skiriasi ir antrinio ekonomikos sektoriaus (pramonės) struktūra – didžiausiose miestuose didesnę dalį (pagal produkciją, darbo jėgos skaičių ir kt.) sudaro naujos, santyksiškai modernios pramonės šakos, o pramonės pajėgumai periferijos rajonuose yra daugiausia „paveldėti“ iš ankstesnio laikotarpio ir pasenę. Taip pat vėluoja darbo jėgos kvalifikacijos skirtumas.

Didžiausiose miestuose dėl pirmiau išvardytų priežasčių yra gerokai didesnė finansinių investicijų finansinės grąžos norma. Vilniaus apskrityje sukoncentruota 61 proc. visų Lietuvai tenkančių tiesioginių užsienio investicijų (visų pirma Vilniaus mieste), Klaipėdos apskrityje – 13 proc., Kauno apskrityje – 12 proc., o Tauragės ir Marijampolės apskrityse tenka tik po 0,3 proc., Telšių – 1,8 proc., Utenos – 1,4 proc. tiesioginių užsienio investicijų. Tiesioginės investicijos skatina verslo plėtrą, taigi daugėja ir užimtųjų.

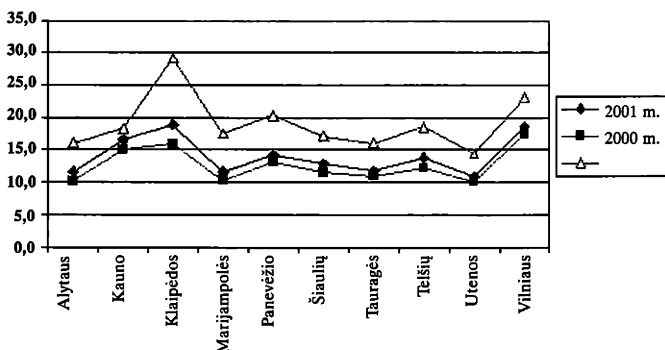

3 pav. Užimtumo pokyčiai Lietuvos regionuose (2000–2002 m.)

Lyginant gyventojų užimtumo skaičius pagal kiekvieną regioną, galima daryti išvadą, kad 2001-ieji buvo lemiami metai, kai užimtumas visuose Lietuvos regionuose padidėjo, geriausi užimtumo rodikliai buvo didžiausiose Lietuvos apskrityse, t. y. Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos, blogiausiai padėtis susiklosčiusi Alytaus, Marijampolės ir Tauragės apskrityse. Ši situacija vaizduojama 3 paveiksle.

Smulkaus ir vidutinio verslo įtaką užimtumui rodo tai, kad apskrityse, kuriose mažas nedar-

bas, 1000 gyventojų tenka daugiau SVĮ negu apskrityse, kur nedarbo lygis yra didelis. 2001 m. pabaigoje pagal veikiančių SVĮ skaičių 1000 gyventojų pirmąją Klaipėdos – 19,0 (nedarbo lygis – 11,0 proc.), Vilniaus – 18,6 (nedarbo lygis – 10,0 proc.), Kauno – 16,5 (nedarbo lygis – 9,7 proc.) apskrityse, mažiausias šis rodiklis Utenos – 10,9 (nedarbo lygis – 12,0 proc.), Marijampolės – 11,7 (nedarbo lygis – 16,9 proc.) ir Tauragės – 11,8 (nedarbo lygis – 16,2 proc.) apskrityse (žr. 4 pav.).

4 pav. SVĮ skaičius, tenkančio 1000 gyventojų, kaita 1999–2001 m. Lietuvos regionuose

Duomenų šaltiniai: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, VŠĮ „Statistikos tyrimai“.

Darbo jėgos migracijos įtaka užimtumui bei smulkiam ir vidutiniam verslui

Prisimenant įvairias mikroekonominės ir mikrosociologines migracijos koncepcijas, migraciją gali lemti tokie veiksniai: pajamos, užimtumas, darbo netekimas, šeima ir socialiniai ryšiai, vertybės ir gyvenimo būdas, nepasitenkinimas gyvenamąja vieta ir pan.

1 lentelės duomenys leidžia patvirtinti teiginį, kad didžiausią įtaką migracijai daro ekonominiai veiksniai. Sudėjęs darbo ir finansinių priežasčių vertinimus, dešimčiai naujų ES šalių narių, matome, kad tos dvi priežastys dominuoja (suminiai vertinimai viršija 50% viso motyvacijos pagrindo darbo jėgai migruoti). Baltijos šalyse ši dalis dar didesnė: ji sudaro 2/3. Šį reiškinį galima aiškinti tuo, kad neturtingesnėms šalims finansinės priežastys yra svarbesnės, o turtingesnėms (Kipras, Malta, Slovėnija) mažiau svarbios.

Darbo rinkos sąlygos yra svarbiausios lenkams ir turkams. Namų ūkio vaidmuo nėra didelis visose šalyse. Palyginti nedaug žmonių nėra patenkinti savo buitimi. Tai gana įdomus

rezultatas, kadangi tokių šalių – Bulgarijos, Rumunijos, Lenkijos, Baltijos šalių namų ūkio sąlygos, palyginti su senųjų ES šalių narių vidutinėmis sąlygomis, yra gana skurdžios. Socialiniai veiksniai nedaug turi įtakos apsisprendimui migruoti.

Galima daryti išvadą, kad Lietuvos potencialios darbo jėgos migracijai turi įtakos užimtumo ir materialiniai veiksniai bei priežastys, kurių ištakos – neoliberali mikroekonomikos koncepcija.

Šią išvadą patvirtina 2001 m. Lietuvoje atlikto potencialios laisvos darbo jėgos judėjimo tyrimo (SADM teikimu) rezultatai. Lietuviai išvykti dirbti norėtų dėl tokių priežasčių (žr. 5 pav.).

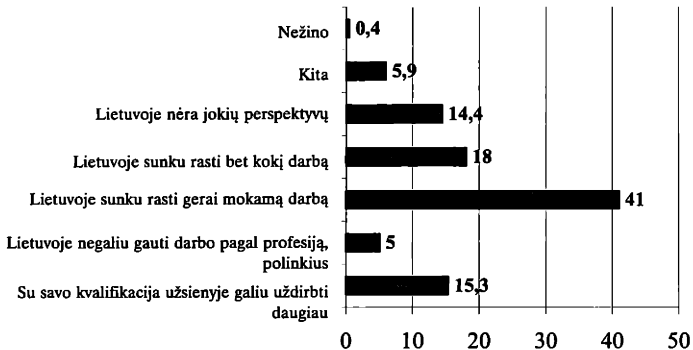
Paprašius respondentų suranguoti išvykimo motyvus, susidarė tokia jų eilė:

- „1. Užsienyje galima užsitikrinti padoresnę materialią gerovę / geresnį gyvenimą sau.
2. Noriu suteikti savo vaikams geresnio gyvenimo galimybę.
3. Nematau galimybių pagerinti savo finansinę padėtį Lietuvoje.
4. Noriu suteikti savo vaikams geresnį išsilavinimą.

1 lentelė. Asmenų, turinčių ketinimų migruoti, pagrindiniai motyvai (proc.)

Šalis	Nepatenkinti dabartine gyvenamąja vieta	Nepatinkama aplinkiniai žmonės	Darbo priežastys	Šeimos / asmeninės priežastys	Finansinės priežastys	Iš viso
Lenkija	12,7	6,7	42,7	18,4	19,5	100,0
Bulgarija, Rumunija	14,4	4,0	11,4	16,1	54,1	100,0
Kipras, Malta, Slovėnija	–	–	–	–	–	–
Turkija	6,9	4,8	41,2	12,2	34,9	100,0
Vengrija, Čekija, Slovakija	11,	2,5	31,6	27,1	27,1	100,0
Estija, Latvija, Lietuva	13,0	2,9	31,3	20,1	32,7	100,0
Naujosios ES šalys narės (10)	12,0	4,8	37,4	21,8	23,6	100,0
Naujosios ES šalys narės + kandidatas (13)	10,0	4,7	34,8	15,9	34,6	100,0

Šaltinis: Krieger, Hubert Dr. Migration trends in an enlarged Europe [interaktyvus]. Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 2004

5 pav. Norinčiųjų išvykti dirbti iš Lietuvos priežastys

Šaltinis: Potencialaus laisvo darbo jėgos judėjimo į Europos Sąjungos valstybes įvertinimas (SADM teikimu). Vilnius, 2001

- Užsienyje įgytas išsimokslinimas suteikia didesnių karjeros galimybių tiek Lietuvoje, tiek užsienyje.
- Lietuvoje nėra patikimos socialinės apsaugos sistemos.
- Lietuvoje nematau jokių perspektyvų.
- Nematau galimybių dirbti pagal profesiją.
- „Lietuva – nevykėlių šalis“. Čia gyvenantys žmonės ir valdžia niekada nesukurs pažangios valstybės arba tai atsitiks labai greitai.
- Nematau karjeros galimybių.
- Gyvendamas Lietuvoje esi pasmerktas visiškam skurdui.
- Lietuvoje man trūksta asmeninės laisvės, nepatinka žmonių tarpusavio santykiai.
- Lietuvoje ribotos mano galimybės tobulėti kaip specialistui“.

Dar kartą pasitvirtino hipotezė, kad į kitą šalį darbo tikslais migruoti skatina finansiniai ekonominiai veiksniai, kurie yra priemonė sau ir savo šeimai užsitikrinti geresnį gyvenimą dabar ir ateičiai.

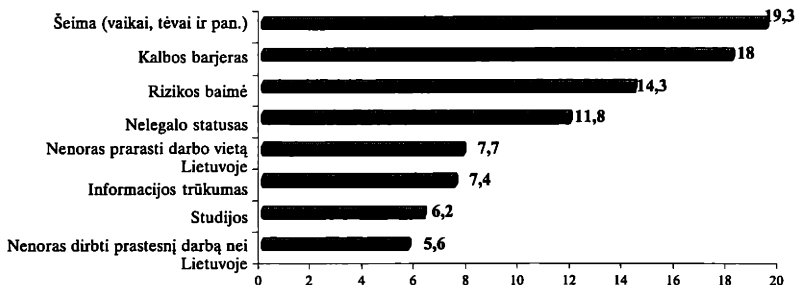
Tik vienuoliktas motyvų eilėje teiginys patvirtina hipotezę, kad paprastai migruoja asmenys, patenkantys į tam tikrą intervalą: prieš šį intervalą gali būti žmonės, kurie nori migruoti, bet neturi tam lėšų, o už šio intervalo – žmonės, turintys pakankamai lėšų ir todėl nenorintys migruoti.

Teigtina, kad skurdas kaip reiškinys neimplikuoja migracinio aktyvumo.

6 pav. pateikiami motyvai, sulaikantys lietuvius nuo mėginimų ieškoti darbo užsienyje (proc.). Pagrindinis toks veiksnys yra šeima (19,3 proc.), toliau kalbos barjeras (18 proc.), rizikos baimė (14,3 proc.).

Pateikti duomenys patvirtina teorinį migracijos veiksnių (motyvų) išskyrimą ir iš esmės atitinka naujųjų ES šalių narių gyventojų migravimo motyvus. Bendra tendencija aiški: daugiausia emigruojama dėl ekonominių (darbo rinkos) aspektų: gyvenimo kokybės, finansinių ir karjeros galimybių.

Tyrimų duomenys atskleidžia labai pesimistinių vaizdą, kadangi Lietuvoje žmonių pasitenkinimas gyvenimu, jo kokybe yra kritiškai žė-

6 pav. Priežastys, sulaikančios Lietuvos gyventojus nuo darbo užsienyje paieškų

Šaltinis: Potencialaus laisvo darbo jėgos judėjimo į Europos Sąjungos valstybes įvertinimas (SADM teikimu). Vilnius, 2001

mas. Iš 28 šalių grupės Lietuva savo rodikliais lenkia tik dvi ne ES nares – Rumuniją ir Bulgariją bei savo kaimynę Latviją, o Maltos, Kipro, Slovėnijos gyventojai yra labiau patenkinti gyvenimu savo šalyse nei nemaža dalis senųjų ES šalių narių (R. Matiušaitytė, 2003).

Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros vizija

Apibendrinant tyrimų duomenis, norint sparčiau plėtoti šalies darbo rinką, siūloma tokia vidutinės trukmės laikotarpio smulkaus ir vidutinio verslo perspektyva:

- 1) didinti vietinio ir užsienio kapitalo investicijas smulkaus ir vidutinio verslo sektoriuje;
- 2) plėtoti dinamišką, lanksčiai prisitaikantį prie kintamų rinkos sąlygų smulkaus ir vidutinio verslo sektorių;
- 3) didinti užimtumą, kuriant naujas darbo vietas, į aktyvią veiklą įtraukiant jaunimą, moteris, neįgaliuosius;
- 4) plėtoti verslo infrastruktūrą, sukurti sąlygas pertvarkyti regionų ekonomiką;
- 5) diegti SVĮ naujus gamybos būdus, kurie padėtų skverbtis į naujas rinkas, didina veiklos efektyvumą;

- 6) plėsti ir struktūrizuoti smulkių ir vidutinių įmonių bei didelių įmonių sąsajas;
- 7) didinti informacijos technologijų naudojimą smulkiame ir vidutiniame versle;
- 8) gerinti verslo kultūrą ir formuoti teigiamą visuomenės požiūrį į smulkųjį ir vidutinį verslininką;
- 9) integruoti Lietuvos smulkųjį ir vidutinį verslą į Europos Sąjungos rinką [10].

Reikia sukurti kuo geresnes sąlygas plėtoti smulkų verslą ir tenkinti verslininkystės poreikius. Ypatingą dėmesį siūloma skirti šiems uždaviniams spręsti:

- verslininkų švietimas ir mokymas,
- spartesnis naujų įmonių steigimas mažesnėmis sąnaudomis,
- įstatymų ir kitų teisės aktų tobulinimas,
- įgūdžių ugdymas,
- elektroninio ryšio plėtotė,
- bendrosios rinkos pranašumų panaudojimas,
- mokesčių ir finansinių svertų tobulinimas,
- smulkiųjų įmonių technologinio pajėgumo didinimas,
- rėmimasis sėkmingais elektroniniais verslo modeliais ir aukščiausio lygio smulkaus verslo rėmimas,

- efektyvesnis mažųjų įmonių interesų atstovavimas ES ir nacionaliniu lygiu.

Išvados

Šalies makroekonominiai rodikliai rodo, kad po 1999 m. recesijos ekonomika atsigauna ir rodo gana sparčios plėtros ženklus. SVV politika gali ne tik turėti teigiamą įtaką makroekonominį rodiklių pokyčiui, bet ir gyventojų užimtumui didėti, vadinasi, ir gyventojų perkamajai galiai, kurios menka potencija iki šiol tebėra viena iš pagrindinių kliūčių plėstis vidaus vartojimui.

SVĮ veiklos perspektyvos daugeliu atvejų priklausys ne tik nuo Lietuvos Respublikos Vyriausybės politikos, ja remiantis suformuotų priemonių įgyvendinimo efektyvumo, gebėjimo perimti ir diegti ES šalių praktinę patirtį administruojant SVĮ pažangą užtikrinančius instrumentus, bet ir SVĮ aktyvumo, pasinaudojant SVV plėtrą skatinančiomis priemonėmis.

Smulkas ir vidutinio verslo plėtrą stabdo tokie veiksniai: maža šalies rinka ir vartotojų perkamoji galia, dideli mokesčiai, apyvartinių lėšų trūkumas, sudėtingos kredito gavimo sąlygos, pradinio kapitalo stoka, nepakankamai išplėtoti institucinė infrastruktūra, nepalanki teisinė aplinka, administracinių kliūčių gausa ir biurokratizmas. Nusidėvėję smulkių ir vidutinių įmonių įrengimai ir pasenusios gamybos technologijos, lėti verslo plėtros tempai, nedidelis eksportas, finansinių paramos priemonių stoka.

Neefektyvi informacijos sistema, nepakankama verslą pradedančių ir juo užsiimančių vadovų kvalifikacija, ribotos galimybės kelti kvalifikaciją veikiančioje įmonėje, nepakankama teisinė bazė ir infrastruktūra plėtoti elektroninį verslą. Nepakankami smulkių ir vidutinių bei didelių įmonių ryšiai, netolygi smulkas ir vidutinio verslo plėtra regionuose.

Nors daugelis Lietuvoje veikiančių smulkių ir vidutinių įmonių dirba gerai, tačiau tik nedaugelis visiškai realizuoja savo galimybes. Be to, šalies ekonomika dar neužtikrina pakankamų sąlygų socialinei plėtrai ir užimtumui: vyrauja menkas užimtumas ir didelis bei struktūriškai nepalankus nedarbas, nepakankama darbo vietų kokybė, nepakankamai skatinamas naujų darbo vietų kūrimas, mažas darbo rinkos lankstumas, didelė neoficiali darbo rinka, šešėlinis užimtumas, nelegali darbo jėgos migracija.

Informacinėje visuomenėje Lietuvos smulkios ir vidutinės įmonės susiduria su greitais pokyčiais, susijusiais su globalizacija, naujomis technologijomis ir rinkos keliama reikalavimais. Smulkių ir vidutinių įmonių darbui daro įtaką didėjantys kokybės reikalavimai, keliami klientų, besikeičiančios darbuotojų vertybinės orientacijos, taip pat įstatymai.

Pagrindiniai darbo jėgos migracijos veiksniai yra ekonominiai: ekonominės šalies situacijos, darbo rinkos sąlygų (darbo užmokesčio, nedarbo, užimtumo lygio) skirtumai. Nemažą reikšmę priimant sprendimą migruoti turi mikroekonominiai veiksniai – amžius, lytis, išsilavinimas, užimtumo statusas, šeimninė padėtis ir neekonominiai veiksniai: kalba, kultūra, mentalitetas, politinė situacija ir kt. Nedarbas yra darbinę migraciją skatinantis veiksnys, tačiau ne taip stipriai, kaip buvo manoma anksčiau. Skurdas neimplikuoja migracijos, kadangi tam reikia nemažų išteklių.

Norint didinti užimtumą Lietuvoje reikia steigti naujas smulkias ir vidutines įmones, plėtoti smulkų ir vidutinį verslą – mažinti likviduojamų smulkių ir vidutinių įmonių skaičių, didinti smulkių ir vidutinių įmonių konkurencingumą, skatinti tarptautinį bendradarbiavimą, taip pat kelti smulkių ir vidutinių įmonių darbuotojų kvalifikaciją.

LITERATŪRA

1. Alytaus apskrities viršininko administracija [interaktyvus]. [žiūrėta 2004 balandžio 06 d.]. Prieiga per internetą: www.alytus.aps.lt
2. Delhey J. Quality of life in Europe. Life satisfaction in an enlarged Europe [interaktyvus]. Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 2004 [žiūrėta 2004 m. balandžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.eurofound.eu.int/publications/files/EF03108EN.pdf>
3. Ekonomika ir vadyba 2003. Aktualijos ir metodologija / Tarptautinės konferencijos pranešimų medžiaga. Kaunas: Technologija, 2003.
4. European Commission. The free movement of workers in the context of enlargement // Information note. 6 March 2001, p. 29.
5. European Commission. Employment in Europe 2003. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2003.
6. Eurostat. EU enlargement, 2004-03-11, No. 36.
7. Fairchild H., Immigration: a world movement and its American significance. New York: Macmillan, 1925.
8. Įgalaikės Lietuvos ekonomikos plėtros strategija. Išorės ekonominių santykių strategija [interaktyvus]. Vilnius, 2002 [žiūrėta 2004 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: http://www.ekm.lt/catalogs/33/strategijos/tarptautine_preyba.doc
9. IOM. Migration potential in central and eastern Europe. Geneva: International Organisation for Migration, 1999.
10. Krieger Hubert. Dr. Migration trends in an enlarged Europe [interaktyvus]. Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 2004 [žiūrėta 2004 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.eurofound.eu.int/publications/files/EF03109EN.pdf> ISBN 92-897-0248-6.
11. Laisvo darbo jėgos judėjimo pasekmės Lietuva: įvertinimo metodika. Atviros Lietuvos fondo viešosios politikos plėtros projektas (SADM teikimu) [interaktyvus]. Vilnius, 2001 [žiūrėta 2004 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: <http://politika.osf.lt/eurointegracija/index.htm>
12. Lietuvos laisvosios rinkos institutas. Europos Sąjungos Lisabonos darbotvarkės ir jos poveikio Lietuvai įvertinimas [interaktyvus]. Vilnius, 2003 [žiūrėta 2004 m. balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.lrinka.lt/Projektai/Lisabs.pdf>
13. Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros agentūra. Prieiga per internetą: www.svv.lt;
14. Lietuvos verslo plėtros agentūra. Prieiga per internetą: www.lvpa.lt;
15. Lietuvos statistikos departamentas. Prieiga per internetą: www.std.lt.
16. Matušaitytė R. Darbo jėgos migracija Europos Sąjungoje ir Lietuvoje // Ekonomika. 2003, Nr. 63.
17. Pocius A. Demografinės situacijos pokyčiai Lietuvoje: problemos ir pasekmės. XXI amžiaus priedas apie Lietuvą ir pasaulį, 2002, Nr. 7. [interaktyvus]. XXI amžius [žiūrėta 2004 m. vasario 9 d.]. Prieiga per internetą: http://www.xxi.amzius.lt/archyvas/priedai/horizontai/2002_7_/index.html
18. Potencialaus laisvo darbo jėgos judėjimo į Europos Sąjungos valstybes įvertinimas (SADM teikimu) [interaktyvus]. Vilnius, 2001 [žiūrėta 2004 m. balandžio 6 d.]. Prieiga per internetą: http://www.socmin.lt/socmin/Migracija-prezentacija1_files/frame.htm
19. Schulte B. Free labour movement between Lithuania and the member states of the European Union and the impact of this movement for Lithuania – chances and challenges. An evaluation. Second, revised and extended version. January 14, 2002, p.27
20. Socialinės apsaugos plėtros ir užimtumo ekonominių veiksmų iki 2015 metų strategija, Vilnius, 2002 [žiūrėta 2004 m. kovo 4 d.]. Prieiga per internetą: http://www.ekm.lt/catalogs/33/strategijos/socialine_pletra.doc

Edverdas Bartkus

Summary

Methodological problems of evaluation of small and medium business (SMB) development are analyzed in the article. Special attention is devoted to defining the importance of small and medium business in the economy system; and its position in Lithuania is analyzed in detail. The main attention is paid to the contribution of small and medium business when establishing general surplus value; and to evaluation of the employees employed in this economic sector, the number of small and medium businesses, and the results of their economic activity. This has allowed to form a rather clear view which preconditions will decide the development tendencies of small and medium business when Lithuania will be integrating into EU economic system.

SMB development in Lithuania is becoming more and more important in the policy of Lithuanian Republic and in concrete actions which are going to be undertaken implementing state long-term development strategy and medium development strategic directions of SMB in 2004.

Macroeconomic indexes show that after 1999 recession economics in this country is growing and developing quickly. SMB policy can not only influence changes in macroeconomic indexes positively, but also it can influence employment. Therefore, it can influence buying potential of inhabitants – weak potential nowadays has been one of the main obstacles in internal consumption.

Perspectives of SMBE activity will not only depend on the policy of the government of Lithuanian Republic, effectiveness of implementing means, ability to take and implement the practical experience of EU countries administrating instruments that could ensure progress in SMBE; but also on the activity and will of SMBE using means for encouraging SMB development.

Enterprises in our country are becoming more resistant to various market challenges. Experiencing the critical situation some enterprises retreated from the market while others reorganized their manufacture

and activity, acquired features to search for new markets, to adjust to changing conditions of activities.

In recent years state institutions at last acknowledged the idea that you cannot doubt about the importance of small and medium business development in the social economic development of the country, however small and medium business development is not possible without the support from the state. The problems of activities and development of SMBE and the ways of their solution differ greatly from these characteristic to large enterprises. Therefore we must encourage the governments of different states, especially those that act during transitional periods from state planned regulation to the system of market economy, to establish the organizations for support of small and medium business which are initiated by the state. Their destination should be supplying the financial, technical, organizational-management support to small and medium business enterprises.

Up to the year of 2004 of the government of Lithuanian Republic the following aims are foreseen in the sphere of SMB development:

- to ensure the priority development of small and medium business sector;
- to encourage the integration of small and medium business sector into the economic space of European Union;
- to increase the competitiveness of small and medium business enterprises creating conditions to implement innovations and to use new technologies;
- to encourage international cooperation, the increase of production and service export of small and medium business enterprises;
- to finish the establishment of the main chains in the system of small and medium business sector development – institutional, informative and financial support infrastructure when implementing the strategy of small and medium business development.